

Poliisin menettely esitutkinnassa

KANTELU

Kantelija on oikeuskanslerille 4.12.2023 osoittamassaan kantelussa arvostellut Helsingin poliisilaitoksen rikoskomisarion 9.8.2023 tekemää päätöstä olla toimittamatta esitutkintaa. Kantelija on tuonut esille, että tutkinnanjohtajan päätöksessä oli otettu kantaa ihmiskaupan kriteerien täyttymiseen, mutta päätöksestä ei ilmene, miksi esitutkintaa esimerkiksi kiskonnantapaisesta työsyryjinnästä, kiskonnasta tai petoksesta ei ole tehty.

SELVITYS

Poliisihallitus on antanut 11.10.2024 lausunnon, jonka liitteenä on Helsingin poliisilaitoksen lausunto ja rikoskomisarion selvitys.

RATKAISU

Tapahtumatiedot

Kantelija oli tehnyt poliisille tutkintapyynnön, jonka jälkeen hän oli lähettänyt asiasta viestejä tutkinnanjohtajalle ja tutkijalle. Poliisi oli pyytänyt kantelijaa selventämään, mistä tämän poliisille ilmoittamassa asiassa on kyse ja mitä tämä pyytää poliisin tutkivan. Kantelija on toimittanut

20.6.2023 poliisille listan, jossa on yksilöinyt rikosepäilynsä kahdeksaan asiaan. Näissä kaikissa on ollut kyse siitä, millä tavoin viranomaiset olivat menetelleet kantelijan eri asioissa.

Tutkinnanjohtaja on tehnyt 9.8.2023 päätöksen, että esitutkintaa ei toimiteta, koska asiassa ei ole syytä epäillä rikosta.

Tutkinnanjohtajan päätöksen perusteluissa otsikon "Tapahtuma" alle on kirjattu kantelijan ilmoittaneen epäilevänsä joutuneensa ihmiskaupan uhriksi ja lisäksi ilmoittaneen, etteivät viranomaiset ole auttaneet häntä lukuisista yhteydenotoista ja perusteista huolimatta.

Päätöksen perustelujen otsikon "Taustaa" alle on kirjattu kantelijan pyytäneen poliisia arvioimaan, onko hän joutunut entisen työnantajansa toimesta ihmiskaupan uhriksi ja ovatko hänen asioidensa kanssa työskennelleet viranomaiset syyllistyneet toiminnallaan rikokseen. Lisäksi kohtaan "Tausta" on kirjattu muun ohella, että kantelija ei saanut kertaakaan luvattua kuukausipalkkaa noin viiden kuukauden aikana, jolloin työskenteli yhtiössä. Perusteluihin on kirjattu kantelijan kertoneen pelänneensä työnantajan reaktiota tilanteeseen, koska tämä oli uhannut seurauksilla, mikäli kantelija puhuisi työnantajan kohtelusta. Otsikon "Taustaa" alle on kirjattu myös ne kahdeksan viranomaisiin kohdistunutta rikosväitettä, jotka kantelija oli poliisille lähettämässään viestissä yksilöinyt.

Tutkinnanjohtaja on päätöksensä perustelujen oikeudellisessa arviossa perustellut, miksi asiassa ei ole syytä epäillä kantelijan joutuneen ihmiskaupan uhriksi, ja tämän jälkeen, miksi kantelijan asioita käsitelleiden viranomaisten ei ole syytä epäillä syyllistyneen rikokseen. Päätöksensä lopuksi tutkinnanjohtaja on todennut, että asiassa ei ole syytä epäillä ihmiskauppaa, virkavelvollisuuden rikkomista tai mitään muutakaan rikosta eikä esitutkintaa toimiteta.

Tutkinnanjohtaja on kanteluun antamassaan selvityksessään todennut poliisilaitoksen tulkinnan mukaan kantelijan rikosilmoituksen koskeneen lähtökohtaisesti epäiltyjä virkarikoksia. Kantelijan lähettämä kahdeksan kohtainen listaus epäilyistä rikoksista vahvisti entisestään käsitystä siitä, että kantelija oli katsonut nimenomaan viranomaisten syyllistyneen rikokseen ja pyytänyt poliisia tutkimaan näiden toimia.

Tutkinnanjohtaja on todennut, että esitutkintapäätöksessä on kuitenkin avattu ensin ihmiskaupan tunnusmerkistö, koska viranomaiset eivät olleet katsoneet kantelijaa ihmiskaupan uhriksi. Tämän jälkeen päätöksessä on arvioitu sitä, onko viranomaisten syytä epäillä rikkoneen virkavelvollisuuksiaan katsoessaan, ettei ihmiskaupan tunnusmerkistö täyty.

Arviointi

Esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi, esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus. Jos ilmoitus on epäselvä tai puutteellinen, ilmoituksen tekijää on tarvittaessa kehoitettava täsmentämään tai täydentämään sitä.

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Pykälän 3 momentin mukaan tutkinnanjohtaja päättää tarvittaessa siitä, toimitetaanko esitutkinta, ja päätöksen tekemiseen mahdollisesti tarvittavien seikkojen selvittämisestä.

Säännöksen lainvalmistelutöissä ([HE 222/2010 vp](#), s. 177) on todettu, että pelkkä väite rikoksen tapahtumisesta ei vielä riitä esitutkinnan aloittamiseen, vaan esitutkinnan aloittamispäätökselle on voitava esittää asianmukaiset konkreettiset perusteet. Esitutkintakynnystä ei kuitenkaan asettaisi kovin korkealle eikä varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksen tekemisestä vaadita. Poliisin tehtävänä on rikoksesta tehdyn ilmoituksen vastaanotettuaan selvittää, onko olemassa sellainen rangaistussäännös, joka voi tulla sovellettavaksi ilmoituksessa tarkoitettua tekoa arvioitaessa. Esitutkinnan toimittamistarvetta arvioitaessa on otettava huomioon kaikki mahdolliset kyseeseen tulevat rikokset, eikä poliisi ole sidottu ilmoituksen tekijän esittämään rikosnimikkeeseen.

Esitutkintalain 11 luvun 1 §:n mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisestä on tehtävä kirjallinen päätös, josta on ilmentävä muun ohella päätöksen perustelut ja sovelletut säännökset.

Asiassa ei ole ilmennyt aihetta arvostella poliisin menettelyä sen vuoksi, että kantelijaa oli pyydetty täsmentämään tutkintapyyntöänsä. Täsmennyksen jälkeen poliisi on tulkinnut tutkintapyyntönsä kohdistuneen niihin viranomaisten menettelyihin, jotka kantelija listauksessaan yksilöi tutkintapyyntönsä kohteeksi.

Tutkinnanjohtajan päätöstä on kuitenkin pidettävä puutteellisena, koska siitä ei ilmene hänen tekemänsä edellä kuvatun asian oikeudellisen arvioinnin lähtökohta. Päätöksen perusteluista ei nimittäin ole pääteltävissä, että tutkintapyyntönsä oli tulkittu kohdistuvan vain viranomaisten menettelyyn ja asian oikeudellinen arviointi oli tehty tästä lähtökohdasta. Ilmeistä kuitenkin on, että kantelija, tai muukaan ulkopuolinen tarkastelija, ei ole voinut päätöksen perusteluista tätä ymmärtää. Perusteluissa olisi tullut avoimesti tuoda esille, että päätöksessä ei ole otettu kantaa työnantajan menettelyyn, vaikka itse päätökseen oli kirjattu myös näitä seikkoja. Pidän rikoskomisarion tekemää päätöstä tämän vuoksi riittämättömästi perusteltuna.

Oikeudellisten ratkaisujen perusteluilla on monia eri tehtäviä (ks. kokoavasti Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Pro & contra. Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä. Talentum 2003 s. 63-99). Asianosaisten tulisi esitutkintapäätösten perusteella saada vastaus siihen, miksi esitutkintaa ei ole asiassa toimitettu tai se on lopetettu. Päätösten perusteleminen mahdollistaa myös ratkaisutoiminnan ulkoisen kontrolloitavuuden. Perustelemisselvollisuudella on merkitystä myös tutkinnanjohtajan oman itsekontrollin kannalta, sillä hän joutuu päätöksen perusteluja kirjoittaessaan arvioimaan ratkaisunsa oikeudellista kestävyyttä.

Esitutkintapäätöksen perustelujen puutteellisuus on merkityksellinen myös asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden kannalta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan.

Toissijaisen syyteoikeuden kannalta olennaista on, että esitutkintaviranomaisen päätöksestä ilmenee se, mistä asiasta esitutkintaviranomainen on päättänyt olla esitutkinnan toimittamatta. Kantelua koskevassa päätöksessä tämä ei ole toteutunut. Päätökseen kirjatut seikat antavat ymmärtää, että siinä olisi arvioitu myös kantelijan entisen työnantajan menettelyä. Tutkinnanjohtajan selvityksen mukaan näin ei ole kuitenkaan ollut, vaan päätös on koskenut viranomaisista esitettyjä rikosväitteitä.

Selvityksessään tutkinnanjohtaja on todennut selostaneensa nähdäkseen melko laajasti (8 sivun verran) ratkaisuunsa johtanutta päättelyä. Tämä kertoo sinänsä pyrkimyksestä päätöksenteon avoimuuteen ja perusteellisuudesta. Päätöksentekijän on kuitenkin olennaista tunnistaa asian oikeudellisen arvioinnin kannalta keskeinen sisältö ja kertoa tekemänsä oikeudellisen päättelyn perustelut ymmärrettävästi. Esitutkintalain esitöissä ([HE 222/2010 vp](#) s. 237) on todettu, että esitutkintapäätöksen perustelujen osalta asian ratkaisuun vaikuttavina tosiseikkoina tulisi mainita ainoastaan ne, jotka välittömästi tukevat päätöksen lopputulosta. Tällä edistettäisiin päätöksen ymmärrettävyyttä ja selkeyttä.

Tutkinnanjohtajan päätöksessä oikeudellisen arvioinnin aluksi on selostettu varsin laajasti ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistöön liittyvää sääntelyä ja arvoitu tunnusmerkistön täyttymistä. Päätöksen perustelujen painottuminen tällä tavoin ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistöön on entisestään vaikeuttanut sen ymmärtämistä, että tutkinnanjohtajan arvioinnissa keskeisenä on ollutkin vain viranomaisiin kohdistunut arvostelu. Suurimmalta osin kantelijan viranomaisiin kohdistuneissa väitteissä ei ole ollut yhteyttä ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistöön. Ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön laajan läpikäymisen sijaan olennaista päätöksen perusteluissa olisi ollut tuoda avoimesti esille se, että esiselvitys ei ollut kohdistunut kantelijan entiseen työnantajan menettelyyn, vaan ainoastaan mahdollisiin viranomaisien virkavelvollisuuden rikkomisiin.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kiinnitän Helsingin poliisilaitoksen rikoskomisarion huomiota esitutkintapäätöksen perusteleminen.

Päätöksessäni edellä selostetuilla tavoin poliisi oli tulkinnut kantelijan tutkintapyyntöä kohdistuvan viranomaisten menettelyyn. Kantelun kohteena ollut päätös ei ollut tutkinnanjohtajan mukaan koskenut kantelijan entisen työnantajan menettelyä. Esitutkintaviranomainen ei ole siten vielä tehnyt päätöstä, jossa se olisi arvioinut kantelijan entisen työnantajan menettelyä.

Oikeuskanslerille osoitetusta kantelusta välittyy käsitys, että kantelija oli tarkoittanut tutkintapyyntönsä koskevan viranomaisten menettelyn lisäksi myös entisen työnantajansa menettelyä. Lausunnoista tai selvityksestä ei käy ilmi, että poliisi olisi sille kantelun kautta tietoon tulleiden seikkojen perusteella tehnyt uutta arviota, joka olisi koskenut tarvetta kirjata ilmoitusta kantelijan epäilemästä rikoksesta entisen työnantajansa menettelyssä. Tutkintapyyntö on siis tältä osin vielä käsittelemättä.

Pyydän Poliisihallitusta ilmoittamaan viimeistään 31.12.2024 mahdollisista toimenpiteistä asiassa.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki